

TAKICI KOBAYAŐI

**YENGEÇ
KONSERVELEME
GEMİSİ**

Çeviren
Ebru Okyar

ithaki

I

“Cehenneme doğru vira!”

İki balıkçı güverte korkuluğuna yaslanmış, bir salyangoz bedenini nasıl esnetirse tam da öyle durup denizi âdeta kucaklayan Hakodate şehrine bakıyordu. Balıkçının biri, dibine kadar içtiği sigarayı tükürerek fırlattı. İzmarit dalga geçercesine defalarca dönerek yuvarlandı ve üst güvertenin ucundan düştü. Adam buram buram içki kokuyordu.

Kırmızı koca göbekleriyle suda salınan buharlı gemiler; denizin ortasından çekilirmişçesine bir yana kaykılmış yükleme esnasındaki tekneler; sarı, tıknaz gemi bacaları; çan şeklinde büyük şamandıralar; gemiler arasında tahtakurusu gibi mekik dokuyan çatanalar*; kömür külleri, ekmek kırıntıları ve kokuşmuş meyvelerin üzerinde yüzdüğü kasvetle fısıldaşan özel bir kumaş gibi kıvrımlı dalgalar... Rüzgârın dalgalara değercesine taşıyıp getirdiği dumanla boğucu bir kömür kokusu geliyordu. Ara sıra dalgaların arasından vinçlerin zangırtıları yankılanıyordu.

* Küçük vapur, istimbot. -ybn

Bu yengeç gemisinin, ki adı *Hakkomaru*'ydu, tam dibinde boyaları dökülmüş bir yelkenli vardı. Pruvasında bir öküzün burun deliği gibi görünen bölmesinden çıpasının zinciri sarkıyordu. Güvertesindeki pipolu iki yabancı, kurulmuş bebekler gibi, aynı yerde defalarca gidip geldiği görülüyordu. Rus gemisi gibiydi. Muhtemelen Japon yengeç konserveleme gemisine karşı devriye görevindeydi.

“Tek kuruşum kalmadı be. Kahretsin! Baksana,” dedi. Hafifçe toparlanıp ileri uzandı. Sonra da diğer balıkçının elini kavrayıp kendi beline doğru getirerek, *hanten** altına giydiği kadife pantolonunun cebine soktu. Orada ufak, kutuya benzer bir şey vardı.

Sessizliğini korudu ve diğer balıkçının yüzüne baktı.

“Hihihihihii,” diye güldü sonra. “*Hanafuda*** işte,” dedi.

Geminin güvertesinde amiral duruşuna sahip gemi kapitanı gezinerek sigarasını tütürmekteydi. Üflediği duman burnundan çıkıp az ötede keskin bir açıyla bükülüyor ve havaya dağılıveriyordu.

Aşağıda *zori*'lerini*** yere sürterek yiyecek kovalarını taşıyan bir gemici, aceleyle geminin “baş” tarafındaki kamara-
raya girip çıktı.

Artık tüm hazırlıklar tamamı. Yola çıkma vakti gelmişti.

İki balıkçı yukarıda durup gemi işçilerinin bulunduğu loş ambara açılan lombar ağzından içeriye doğru baktı. Aşağıda kafalarını yuvalarından çıkararak kuşlara benzeyen,

* Geleneksel olarak kimono üzerine giyilen kışlık bir tür ceket, hatta paltodur. -çn

** Ayları temsil eden çiçek resimleri bulunan kartlara ve bu kartlarla oynanan oyuna verilen isimdir. Japonya'nın iskambil kâğıdı olarak düşünülebilir. -çn

*** Japonların giydiği geleneksel ahşap takunyaya verilen isim. -ybn

kargaşa içindeki imahalathane çalışanları görülüyordu. Henüz on dört-on beş yaşında çocuklardı hepsi.

“Nerelisin?”

“X mahallesinden.”

Hakodate'nin kenar mahallelerinin çocuklarıydı bunlar. Fakirlik hepsinin ortak paydasıydı.

“Şu ranzadaki?”

“Nanbu'dan.”

“Peki ya şu?”

“Akita.”

Her ranza böyle ayrıışmıştı.

“Akita'nın neresinden?”

Burunları sümüklü, akıntılı gözkapakları da kıpkırmızı olan çocuklar yanıtladı:

“Kuzey Akita'dan.”

“Çiftliklerin oradan mı?”

“Aynen.”

Hava basıktı, çürümüş meyve gibi ekşi ekşi kokuyordu. Onlarca varil salamuranın hemen yandaki odada olması da iğrenç kokuyu artırıyordu.

“Bundan böyle babalıkların koynunda uyuyacaksınız,” diyen balıkçılar hafifçe güldü.

Loş bir köşede *hanten* ve tuman giymiş, üçgen şeklinde katlanmış bohçasıyla başını bağlamış bir anne, elma soyup ranzada yüzüstü uzanmış olan çocuğuna yediriyordu. Çocuğun yiyişini izlerken soyduğu kavisli kabuğu da kendisi yiyordu. Biraz gevezelik ediyor ve çocuğun yanındaki dürülmüş olan küçük bohçayı düzeltip duruyordu. Bunun gibi yedi-sekiz anne vardı. Memleketlerinde onları geçirmeye gelen kimsesi olmayan çocukların ise zaman zaman o tarafa doğru göz gezdirdikleri görülüyordu.

Saçları ve bedeni çimento tozuyla kaplı bir kadın, elindeki kutudaki şekerlemelerden ikişer tane etrafındaki çocuklara verirken şöyle diyordu:

“Benim oğlum Kenkiçi’yle birlikte güzel güzel çalışın, olur mu...” Ağaç dalları gibi şekilsiz, kocaman ve hoyrat elleri vardı.

Çocuklarının burnunu silen, mendille yüzlerini ovalayan, kendi aralarında fısır fısır bir şeyler konuşan anneler vardı.

“Sizin çocuk, pek sağlıklı.”

Annelik hislerinin ortaklığı işte.

“Eh işte.”

“Benimki pek zayıf. Nasıl yapsam, bilmiyorum...”

“Herkesin derdi aynı desene.”

İki balıkçı ambardan güverteye çıkınca, rahat bir nefes aldılar. Moralleri bozulup birden sessizleşmişlerdi; işçilerin deliğinden çıkıp geminin daha ön tarafında bulunan yamuk şekilli “yuva”larına dönmüşlerdi. Orada çıpa her çekildiğinde ve bırakıldığında herkes bir beton karıştırıcısının içine atılmışçasına yerinden sıçrar, birbirine çarpardı.

Loşluğun içinde balıkçılar domuz gibi homurdanıyordu. Zaten mide bulandırıcı koku da tıpatıp domuz ahırını andırıyordu.

“İğrenç kokuyor, iğrenç!”

“Ne bekliyordun ki? Bizim kokumuz. Normal olarak... Çürüdün mü, çürük kokarsın.”

Kıpkırmızı, *usu** gibi suratı olan bir balıkçı, kocaman bir şişeden ucu kırık bir çay fincanına içki doldurdu. Bir yandan onu içerken bir yandan da kurutulmuş kalamarı

* Pirinç ya da darı dövmek için kullanılan büyük ahşap havan. -çn

hızlı hızlı yiyordu. Yanında da sırtüstü yatmış, elma yerken partal bir *Kodan** dergisinin kapağına bakan biri vardı.

Dört kişi oturmuş içki içen grupta, içmeye bir türlü doyamayan biri lafın ortasına girdi:

“Of be! Dört ay boyunca denizde abazan kalacağımızı düşündükçe...”

Yapılı bir vücudu vardı. Konuşurken kalın altdudağını ara sıra yalamaya alışkındı belli ki. Bir yandan da gözlerini kısıyordu.

Kuru hurma gibi yapış yapış ufak bir keseysi, göz hizasına getirip salladı.

“Evet, işte cüzdanım burada,” dedi. “O fahişe, kasıntı ve ufak tefek olsa da muamelesi çok iyi!”

“Dur bakalım orada, anlatma daha!”

“Hayır, hayır! Anlat!”

Balıkçı, karşılarında kahkahalarla gülüyordu.

“Bakın şu kadarını diyeyim, hayran kaldım, evet.”

Başka biri sarhoş gözlerini tam karşısındaki ranzanın altına dikti, çenesiyle işaret edip, “Şişşt!” dedi.

Bir balıkçı tam karısına para vermek üzereydi.

“Baksana, heey!”

Ufak bir kutunun üzerinde buruş buruş banknotlar ve gümüş paralar duruyor, ikisi birlikte o parayı sayıyordu. Adam, kurşunkalemin ucunu yalayıp ufak not defterine bir şeyler yazdı.

“Bak işte. Şişşt!”

“Benim çoluk çocuğum var zaten!” dedi fahişeden bahsededen balıkçı birdenbire öfkelenip.

* 1915-1954 yılları arasında Japonya’da yayımlanan popüler bir edebiyat dergisi. -çn

Onların az ötesindeki bir ranzada akşamdan kalmış gibi görünen surati şiş ve morarmış, saçının sadece perçemi uzun olan genç bir balıkçı, “Ben artık bu seferden sonra gemiyi bırakmaya karar verdim ama işte...” dedi yüksek sesle. “İş Bulma Kurumu oyalıyor beni ve meteliğe kurşun atıyorum. Çok geçmeden geberirim bu gidişle.”

Diğerlerine arkasını dönmüş, genç balıkçıyla aynı durumdaymış gibi görünen bir adam, ona bir şeyler fısıldıyordu.

Ambarın ağzında önce çarpık bir çift bacak belirdi ve sağa sola savrulan büyükçe eski tarz kumaş çantası olan bir adam merdivenlerden indi. Önce durup etrafı süzdü, boş ranza görünce de ona tırmaniverdi.

“Merhaba,” dedi yandaki adama başıyla selam vererek. Yüzü, sanki bir şey boyanmış gibi, yağlı ve esmerceydi.

“Size katılmaya geldim dostlar.”

Sonradan anlaşıldı ki, bu adam gemiye gelişinden hemen öncesine kadar, yedi yıl boyunca Yubari Kömür Madeni’nde çalışmış. Geçenlerde olan gaz patlaması neredeyse hayatına mal olmuş –daha önce defalarca yaşamış aslında bunu– ve bu sefer gözü korkmuş, madeni bırakmış. Patlama esnasında tam da o maden kuyusunda mal yüklediği vagonu itmekteymiş. Vagonda çok miktarda kömür yığılıymış ve o vagonu kendinden sonraki görevliye kadar itmesi gerekiyormuş. Âdeta yüzlerce magnezyum çubuğu suratına fırlatılmış gibi hissetmiş. Saniyenin beş yüzde biri kadar kısa sürede bedeni bir kâğıt parçası gibi kimbilir nereye savrulmuş. Kaç vagon, gazın basıncıyla, gözlerinin önünde birer kibrit kutusu gibi uçup gitmiş. Sonrasını hatırlamıyormuş. Artık ne kadar zaman geçtikten

sonraysa kendi iniltilerine uyanmış. Yöneticiler ve işçiler, patlama diğer bölümlere de yayılmasın diye galeriye duvar çekiyorlarmış. Adam, duvarın ardından bir madencinin yardım isteyen sesini “net olarak” duymuş, uğraşılsa kurtarılabilir birinin sesini. Yüreğine mihlanan o sesi asla unutamayacak.

Adam birden ayağa kalkıp çıldırmışçasına, “Hayır! Yapmayın!” diye çığlık atarak duvarı örenlere doğru fırlamış. (Adam az önce kendisi de o duvarı örmekteymiş. O sırada hiçbir sorun yokmuş.)

“Ahmak herif! Yangın buraya ulaşırsa çok kaybımız olur!”

Ancak yardım çığlıklarının gitgide zayıfladığını anlamıyorlar mıydı? Adam hiçbir şey düşünmeden kollarını sallıyor, bağırıyor, galeride koşturup duruyormuş. Defalarca yere düşmüş, başını maden direklerine çarpmış. Tüm vücudu çamur ve kana bulanmış. Sonra bir traverse takılmış ve judo taklası atarcasına düşüp raylara çarpmış ve tekrar kendinden geçmiş.

Bunları duyan genç balıkçı, “Yani... Aslında burası da pek farklı değil,” deyiverdi.

Adam, cevap vermeksizin, o madencilere özgü dik, sarımtırak parlaklığı olan, donuk bakışlarını balıkçıya çevirdi.

Akita, Aomori ve İvateli “çiftçilikten gelme balıkçılar”ın çoğu bağdaş kurmuş, ellerini çaprazlama kasıklarına koymuş somurtarak oturuyordu. Diğerleriye direklere yaslanmış ve dizlerini kucaklayıp oturarak duyarsızca içki içiyordu. Herkes kafasına geldiği gibi konuşuyor ve diğerlerini dinliyordu.

Şafak sökerken tarlaya çalışmaya giden de, karınları doy-

mayan da, evlerinden kovulan da onlardı. Büyük oğullarını çiftliğin başına bıraktılar –yine de henüz karınlar doymuyordu–, kadınlar fabrikalarda işçi oldu, diğer oğulları da başka yerde iş tutmak zorunda kaldı. Evlerinde tencere kaynasın diye çoğu kişi birbiri ardına baba ocağından uzaklara dağıldı, şehirlere geldi. Hepsi de para biriktirip memleketine geri dönmeyi düşünüyordu. Oysa çalışıp da karaya ayak basınca *moçi*'ye,* yapışp kurtulamayan küçük kuşlarmışçasına Hakodate ve Otaru gibi şehirlere mahkûm oluyorlardı. Ve sonra tam da “anadan üryan hâlde” cırılçıplak boşluğa bırakılıyorlardı. Artık memleketlerine dönmeleri imkânsızdı. Kimsesiz şekilde karlı Hokkaido'da yılı geçirebilmek adına yok pahasına vücutlarını “satmak zorunda kalıyorlardı”. Bunu tekrar tekrar yapsalar da, tıpkı yaramaz bir çocuk gibi, ertesi yıl umursamazca(?) aynı şeyi yapmaya devam ediyorlardı.

Sırtında şekerleme kutuları taşıyan bir satıcı kız, bir eczacı ve gündelik ıvır zıvır satan tüccarlar gemiye geldi. Koğuşun ortasında âdeta bir ada gibi ayırdıkları alana sattıkları malları yaydılar. Dört bir yandaki ranzaların üstünde ve altında yatan adamların hepsi uzanarak laf atıp şakalaştı satıcılarla.

“Vayy, şekerlemeci gelmiş!”

“Gıdıklandım ayol!”

İşportacı kız arsızca konuşup cıvıklık ediyordu.

“İşte bu herif! Birilerinin kışına şaplak atıp duran mü-nasebetsiz!”

Ağzında şekerlemeyi döndürüp emen adam, herkesin bakışlarının kendinde toplanmasından mahcup oldu ve kahkahayı bastı.

* Pirinçten yapılan ve son derece yapışkan olan bir Japon yiyeceği. –çn

“Sen ne tatlısın öyle yavrum!”

Tuvaletten dönüşünde tek eliyle yandaki duvardan güç alarak zar zor yürüyen bir sarhoş, kıpkırmızı kesilmiş olan kızın yanından geçerken yanağından makas aldı.

“Şişşt, ne yapıyorsunuz?”

“Kızma canım... Bu kızını koynuma alıp onunla yatsam diyorum,” diye kıza takılmış gibi yaptı. Herkes güldü.

Köşeden biri bağırdı:

“*Mancu**, hadi, *mancu!*”

“Derhal efendimmm!” diye geldi yanıt, bu tür bir yerde nadir rastlanacak bir kadın sesiyle. “Kaç tane?”

“Kaç tane mi? İki tane olmazsa eksik kalır zaten ki.”

“*Mancu! Mancu!*” diye birden kahkaha sesleri yükseldi.

“Geçenlerde Takeda denen adamın bu işportacı kızını zorla kimsenin olmadığı bir yere götürdüğünü söylüyorlar. Komik olan ise... bir türlü becerememiş...” Sarhoş genç adamdı konuşan. “Herif resmen donup kalmış. Takeda tüm gücüyle sıyrırvermiş kızın donunu, altında ne olsa beğenirsiniz? Üç kat don giymiş meğer!” diyen adam gıdısını çıkarıp kahkahayı savurdu.

O adam kışın lastik ayakkabı şirketinde işçilik yapıyordu. Bahar gelip de işler kesatlaşınca çalışmak için Kamçatka’ya** giderdi. Her iki işte de “mevsimlik işçi” idi (Hokkaido’daki işlerin neredeyse tamamını öyleydi zaten). Bir kere gece vardiyası olunca da hep öyle devam ederdi.

* Un ve pirinç hamuruyla yapılan, kırmızı fasulye ezmesi dolgululu bir tür Japon tatlısı. -çn

** Rusya’nın doğusunda bulunan bir bölge. -çn

“Bir üç sene daha yaşasam, başka ne isterim,” derdi. Ham kauçuğa benzeyen, cansız renkli bir cildi vardı.

Balıkçıların arasında Hokkaido'nun taşra bölgelerinde yeni imar edilen arazilerdeki ya da demiryolu inşaatlarındaki çalışma kamplarına satılmış “ahtapot”^{*} adamlar, karnını doyurmak için her yere gidecek “göçmen”ler ve içkisi olduğu sürece hiçbir şeyi dert etmeyen, sadece o olsun yeter, diyen adamlar vardı. Ayrıca Aomori civarındaki köylerinin merhametli reisleri tarafından seçilip gelmiş, “bir şeyden anlamayan”, “kütük gibi” ama dürüst çiftçiler de onların arasına karışmıştı. Böyle hepsi kendi havasında adamları toplamak, işverenler açısından en uygunu oluyordu. (Hakodate'deki sendikalar, yengeç gemilerinde Kamçatka'ya giden balıkçıları örgütleyecek elemanlar bulabilmek için can atıyordu. Aomori ve Akita sendikalarıyla da irtibata geçmişlerdi. Bu, sömürü sistemindeki işverenlerin korkulu rüyasıydı.)

Bembeyaz, kolalı kısa bir üniforma giymiş olan bir kamarot, geminin kış salonuna biradır, meyvedir, şarap kadeheridir taşıyor, sürekli koşturuyordu. Salonda “şirketin ağır topları, geminin kaptanı, müdürler, bir de Kamçatka'daki deniz güvenliği muhribinin komutanı ve sahil güvenlik müdürüyle denizci sendikalarının yetkilileri” vardı.

Kamarotun içi şişmişti:

“Ulan, böyle lıkır lıkır içerseniz ne dayanır size!”

Balıkçıların “kovuğu”nda, Japon gülü kadar minik bir ampul vardı. Hava, sigaraların dumanı ve insanların nefesinden ağırlaşmıştı ve berbat kokuyordu. Kovuk, “bok çu-

* Ahtapot odası: Ağır şartları olan bir çalışma kampı sistemi. Japonda “ahtapot (*tako*)” ve “oda (*beya*)” kelimelerinden türetilmiş “Takobeya” denilen bu sistem Hokkaido'da 1870-1946 yılları arasında uygulanmıştır. -çn

kuru” olmuştur. Sınırları çizili yatalara dağılmış olan adamlar kıvranan kurtçuklar gibi görünüyordu.

Balıkçı şirketi amirinin başını çektiği kaptan, imalat sorumlusu ve ustabaşından oluşan ekip, lombar ağzından içeri girdi. Kaptan bıyığına takmıştı; sürekli mendiliyle onu sıvazlayıp duruyordu. Koridora elma ve muz kabukları, sıvılastık olmuş lastik altlı kumaş ayakkabılar, bir hasır sandalet ve pirinç taneleri yapışmış ince sunta parçaları atılıyordu. Amir, tüm bunlara göz ucuyla bakarak küstahça oraya tükürdü. Hepsi sarhoş gibiydi ve yüzleri kıpkırmızıydı.

“Diyeceklerim var.” Bedeni bir inşaat işçisinininki kadar güçlü olan amir, bir ayağını ranzalar arasındaki bölmenin üzerine koydu ve kürdanla dişini karıştırıp, arada dişinden çıkanları hızlıca tükürüp lafa girdi:

“Çoğunu zaten biliyorsunuz, söylememe gerek yok. Bu yengeç konserveleme işi, şirket için sadece bir kâr etme mevzusu değil. Her şeyden öte uluslararası olarak çok büyük bir sorun. Bizler... biz Japon İmparatorluğu vatandaşları mı daha yüce, yoksa lanetli Moskoflar mı? Bu, adam adama bir dövüştür. Öyleyse, farazi konuşuyorum tabii. Bu asla olmaz ama eğer yenilecek gibi olursak, sizler yiğitlik edip harakiri* yapar ve Kamçatka Denizi'ne düşersiniz. Bedenen onlardan daha küçük olsanız da lanet olası Moskofların sizi yenmesine izin vermeniz söz konusu bile olamaz.

“Şu da var ki, Kamçatka'daki işimiz sadece yengeç konserveleme değil, somon ve alabalık tesislerimiz de bize diğer uluslara karşı mukayese bile edilmez derecede büyük avantaj sağlıyor. Ayrıca Japonya'daki açmaza giren nüfus ve gıda sorunla-

* “Karın kesme” anlamına gelen, şerefli görülen törensel bir intihar şekli. -çn

rıyla başa çıkmak için çok önemli bir misyonumuz var. Bunlardan bahsediyorum çünkü –sizler henüz farkında olmayabilirsiniz– Hokkaido’nun fırtınalı denizlerini yarararak hayatlarımızı tehlikeye atarken, aynı zamanda Japon İmparatorluğu’na da hizmet ediyoruz. İşte tam da bu yüzden, oralara gitsek de imparatorluk savaş gemileri bizi hep koruyacak.

“Eğer sizin aranızdan birileri şimdilerde pek moda olan şekilde Moskoflara öykünüp rezilliklere bulaşırsa, bilsin ki, ülkesini satmaktadır. Bunun mümkün olduğunu sanmıyorum ama önden uyarımı yapayım...”

Amir, sarhoşların ayılırken yaptığı üzere defalarca hapşırıldı.

Çakırkeyif olan ağır toplardan biri, bekleyen çatanaya binmek üzere iskele köprüsünü kurulmuş bebek misali sarsak hareketlerle zar zor geçti. Denizciler kaptanı alttan-üstten içi taş dolu koca bir çuval gibi kucakladı fakat neredeyse taşıyamayacaklardı. Kollarını savuruyor, ayak sürüyordu. Bir yandan da abuk sabuk çılgınlık koparan muhribin kaptanından, denizcilerin yüzüne doğru âdeta “tükürük” yağıyordu.

“Milletin ortasında düzgün düzgün konuşurlar da normalde böyle herze!”

Kaptanı çatanaya yerleştirdiler. Biri, iskele köprüsünün halatını çekerken kaptana doğru bir bakış attı ve alçak sesle konuştu:

“Halledelim mi şunu?”

İkisi nefeslerini tuttu önce... Sonra da kahkahayı koy-verdi.